

Problemen bij de Nederlandse bosviooltjes

door

J. MENNEMA (Rijksherbarium, Leiden)

Vooruitlopend op de voltooiing van het manuscript voor de Flora Neerlandica van de *Violaceae* (DEN HELD, 1978), heeft het Floristenconcilie 1975 het voorstel aanvaard om de beide bosviooltjes (*Viola reichenbachiana* Jord. ex Bor. en *V. riviniana* Rchb.) onder één noemer te brengen: *V. riviniana* (ARNOLDS & VAN DER MEIJDEN, 1976). De bewerkster van de *Violaceae* kon aan de hand van herbariummateriaal onvoldoende verschillenmerken vaststellen om de status van twee afzonderlijke soorten te handhaven.

Van diverse kanten is er kritiek op deze opvatting gekomen, m.n. omdat er wel degelijk verschillenmerken zouden zijn, die echter aan gedroogde exemplaren moeilijk vallen waar te nemen, zoals de kleur van de bloem en vooral de kleur van de spoor. Naar aanleiding van een voordracht van Mej. Den Held tijdens de laatste Floristenvergadering op 20 maart 1978 te Leiden werd besloten op 15 april j.l. in het oosten en in het zuiden des lands een excursie te houden om de verschillen in het veld tussen *V. reichenbachiana* en *V. riviniana* vast te stellen. Tevens bestond dan de gelegenheid om levend materiaal te verzamelen teneinde de bewerkster van de *Violaceae* in de gelegenheid te stellen kenmerken te leren kennen, die aan gedroogd materiaal niet zijn waar te nemen.

Zonder uitpuittend op het probleem in te gaan, moet worden gesteld, dat de resultaten van beide excursies onherroepelijk aantoonde, dat de beide bosviooltjes in het veld goed herkenbaar waren. Vooral de kleur van de spoor – donkerviolet bij *V. reichenbachiana* en geelachtig wit bij *V. riviniana* – was een evident kenmerk, zoals KLOOS reeds in 1923 opmerkte. Dit verschil was ook al goed waarneembaar in knop-toestand. De vorm van de spoor toont eveneens verschillen, al zijn die moeilijk onder woorden te brengen. De term „spits” voor de spoor van *V. reichenbachiana*, zoals HEUKELS-VAN OOSTSTROOM (1977) vermeldt¹⁾, kan ik moeilijk in overeenstemming vinden met het toch wel stompe uiterlijk, dat *V. riviniana* eveneens vertoont. Wat wel opviel, was, dat de spoor van *V. riviniana* niet alleen groter en plomper, maar vooral ook hoger was. Het kenmerk van de gegroefde top van de spoor bij de laatstgenoemde soort is minder duidelijk dan HEUKELS-VAN OOSTSTROOM suggereert: vele malen kon ook bij *V. reichenbachiana* een, zij het wat zwakker gegroefde top worden waargenomen.

De ongunstige weersomstandigheden – koud, zwaar bewolkt – waren er waarschijnlijk de oorzaak van, dat op 15 april de bloemen zich vaak slecht hadden geopend. Daarom kon ik geen betrouwbare waarnemingen doen betreffende de stand van de kroonblaadjes. Gewapend met het Methuen handbook of colour (KORNERUP & WANSCHER, 1967), is wel getracht verschillen te constateren in de kleur van de kroonbladen. Met dit kenmerk heeft HEUKELS-VAN OOSTSTROOM het bij het rechte eind: het blauw van *V. reichenbachiana* is inderdaad meer roodachtig dan bij *V. riviniana*. Bovendien viel het op, dat de bovenste kroonblaadjes van *V. riviniana* meer afgerond waren t.o. van die van *V. reichenbachiana*, die enigszins spits zijn.

Hierbij dient echter wel te worden opgemerkt, dat op 15 april heel weinig bloeiend materiaal van *V. riviniana* is waargenomen, terwijl *V. reichenbachiana* rijkelijk bloeide, zodat de enkele waarnemingen aan de eerstgenoemde met enige terughoudendheid dienen te worden geïnterpreteerd. Overigens zou het verschil in bloeitijd, dat vaak zo moeilijk in een flora is weer te geven, ook in ogenschouw moeten worden genomen bij de vaststelling van de status van beide bosviooltjes. Het kwam mij voor, dat het verschil in bloeitijd een duidelijke genetische barrière zou kunnen vormen tussen twee soorten, die zo ogenschijnlijk hetzelfde biotoop hebben.

Nogmaals, deze opmerkingen moeten worden gezien als veldwaarnemingen tijdens de excursie, die echter duidelijk maakten, dat de beide bosviooltjes niet mogen worden verenigd tot één soort, zoals tijdens het Floristenconcilie 1975 is geschied. Daarom

¹⁾ Het is een verheugende bijkomstigheid, dat in de 19e (en laatste) druk van de Flora van Nederland de beide bosviooltjes nog apart zijn opgenomen !

wek ik alle floristen op om op de streeplijst *Viola riviniana* niet meer aan te strepen, doch in het kadertje rechts onder te vermelden onder „Overige soorten” welk bosviooltje is waargenomen.

Literatuur

- ARNOLDS, E. J. M. & R. VAN DER MEIJDEN, 1976. Standaardlijst van de Nederlandse Flora 1975. Rijksherbarium, Leiden.
- HELD, A. J. DEN, 1978. Violaceae, in Flora Neerlandica (in voorbereiding).
- HEUKELS-VAN OOSTSTROOM, 1977. Flora van Nederland, 19e druk. Groningen.
- KLOOS, A. W., 1923. Het geslacht *Viola* in Nederland. Ned. Kruidk. Arch. 1923, p. 138–208.
- KORNERUP, A. & J. H. WANSCHER, 1967. Methuen handbook of colour, 2nd ed. London.

Summary

On the advice of the reviser of the Violaceae for the Flora Neerlandica the Floristic Council 1975 decided to consider *Viola reichenbachiana* and *V. riviniana* conspecific. However field research in April 1978 proves that living specimen are clearly distinct, especially in the colour of the spur: *V. reichenbachiana* dark purple, and *V. riviniana* yellowish white. It was also remarkable that on the 15th of April *V. reichenbachiana* was in full flower, while only a few flowering specimen of *V. riviniana* were observed. The floristic investigators are advised, in spite of the opinion of the Floristic Council 1975, still to distinguish both *Viola* species.